

УДК [7.04.03'06:27-526.62-312.47](477)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2022.05.1178>

ВІЛЕНСЬКА ІКОНА БОЖОЇ МАТЕРІ: ГЕНЕЗА І АТРИБУЦІЯ ВИБРАНИХ ЗРАЗКІВ

Михайло СКОП
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5901-8211>
аспірант,
Львівська національна академія мистецтв,
вул. Кубійовича, 38, 79011, м. Львів, Україна,
e-mail: neivanmade@gmail.com

Mykhailo SKOP
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5901-8211>
postgraduate,
Lviv National Academy of Arts,
38, Kubiiovycha Street, 79011, Lviv, Ukraine,
e-mail: neivanmade@gmail.com

VILNIUS ICON OF THE MOTHER OF GOD: GENESIS AND ATTRIBUTION OF SELECTED SAMPLES

Стаття присвячена Віленській іконі Божої Матері і її вибраним копіям. *Новизна тематики* полягає у синтезі історичних відомостей та результату мистецтвознавчого аналізу пам'яток задля вирішення низки суперечностей, виявлених у попередніх дослідженнях. Зокрема, диференціації двох іконографічних типів, що ідентифікуються як «Віленська Богородиця», атрибуції відомих зразків та обґрунтуванні версій щодо їх появи та зникнення.

Метою статті є дослідити художні особливості та іконографію вибраних ікон «Віленської Богородиці», обґрунтувати версію про створення одного з типів ікони в XVI ст., а також — довести, що одна із відомих збережених копій може бути іконою, яка вважається втраченою в 1915 р. Для цього було застосовано такі *методи*: формально-стилістичний, порівняльний, метод іконографічного аналізу, метод реконструкції, аналіз історичних даних, метод дослідження культурного контексту.

Об'єктом дослідження є вибрані зразки «Віленської Богородиці», а *предметом* — художні особливості, атрибуція та іконографія.

В результаті дослідження було виявлено, що немає достовірних даних про те, як виглядала ікона «Віленської Богородиці» до XVII ст.; обґрунтовано гіпотезу про походження обох типів ікони; наведено докази того, що ікона, яка зберігається у збірці собору Казанської Богородиці у Санкт-Петербурзі, може бути втраченою іконою «Віленської Богородиці».

Ключові слова: Богородиця Одигітрія, Віленська Богородиця, іконографія, Леонтій Тарасевич, жовківська школа іконопису, іконостас, український іконопис, чудотворна ікона.

The article is devoted to the Vilnius Icon of the Mother of God and some copies.

The novelty of the topic lies in the synthesis of historical information and the results of art analysis of monuments to resolve a number of contradictions identified in previous studies. Differentiation of two iconographic types identified by researchers as Vil'na Icon of the Mother of God, attribution of known analogues and substantiation of versions about the appearance and disappearance of the icon.

The aim of the article is to investigate the artistic features and iconography of selected icons of Vil'na Icon of the Mother of God, to substantiate the version of the creation of one of the types of icons in the XVI century, and to prove that one of the known surviving copies lost in 1915.

The following methods were used for this purpose: formal-stylistic, comparative, method of iconographic analysis, method of reconstruction, analysis of historical data, method of studying the cultural context.

The object of research is selected samples of Vil'na Icon of the Mother of God. The subject of research is artistic features, attribution and iconography.

The study found that there is no reliable data on what Vil'na Icon of the Mother of God looked like before the 17th century; the hypothesis about the origin of both types of icons is substantiated.

There is evidence that the icon preserved in the collection of the Cathedral of the Virgin of Kazan in St. Petersburg may be a lost icon of Vilniaus Dievo Motinos.

Keywords: Theotokos Hodegetria, Theotokos of Vilnius, iconography, Leontiy Tarasevych, Zhovkva School of Icon Painting, Iconostasis, Ukrainian Icon Painting, Vilniaus Dievo Motinos, Miraculous Icon.

Вступ. Віленська ікона Божої Матері — визначна святиня часів Речі Посполитої. Проте, попри значне вшанування, відомості про ікону часом є вкрай неоднозначними, що суттєво ускладнює спроби її комплексного дослідження. Так найбільшою проблемою є те, що з 1915 р. чудотворний образ вважається втраченим, тому достеменно невідомо, як виглядав оригінал ікони і які втручання над ним здійснювались. Іншою значною проблемою є те, що «Віленською Богородицею» іменується одразу два іконографічні типи, що призводить до плутанини. Тому одним із важливих питань залишається те, який тип є первинним і коли з'явився інший. Відповідно найбільш достовірними джерелами для дослідження є історичні відомості та відомі копії ікони різних періодів, аналіз яких дає змогу дещо прояснити суперечності.

Перше дослідження ікони було проведене Миколою Гомольським [1, с. 110—127]. Спроби вирішення згаданих проблем проводились у ґрунтовних працях Томаша Рікліуса [2] і Рути Яноніен [3, с. 1—16]. Окремі ікони, які відносяться до іконографії «Віленської Богородиці», досліджували українські та іноземні науковці: Дмитро Степовик [4, с. 75—76], Лев Скоп [5, с. 132, 136, 194], Йоанна Томальська [6, с. 34], Міхал Яноха [7, с. 166], Галя Друзюк і Михайло Скоп [8, с. 36—49].

Актуальність статті полягає в тому, що в ній вперше проведено детальний мистецтвознавчий та іконографічний аналіз вибраних зразків «Віленської Богородиці». Також на основі синтезу отриманих результатів із аналізом історичних відомостей було проведено спробу вирішення суперечних питань появи другого типу ікони та визначення втраченого оригіналу.

Основна частина. Для того, щоб можна було приступити до розгляду вибраних копій ікони, слід спершу розглянути основні історичні відомості про оригінал «Віленської Богородиці». За легендою, цю ікону було створено Євангелістом Лукою. Імовірно, вона походить із Константинополя. За однією версією, святиню було передано візантійським імператором одному із галицьких князів, а після падіння Галицького князівства ікона стала «достоянием царственного дома Московского» [9, с. 12, 13]. За іншою версією — в 1472 р. як реліквію сім'ї візантійських імператорів до Москви ікону привезла

Софія Палеолог, майбутня дружина великого князя московського Івана III Васильовича.

У Вільнюс її було привезено 15 лютого 1495 р. московською княгинею Оленою Іванівною, що вступала в шлюб із великим князем литовським Олександром [10, с. 26]. Ікона спершу знаходилась у князівському замку, але після смерті великої княгині 25 січня 1495 р. її перемістили в Успенський (Пречистенський) собор, який був резиденцією митрополита Київського і Литовського [11]. Московські князі неодноразово намагались її повернути. Зокрема під час переговорів в період Лівонської війни 1569 р. (або 1570 р.) московська сторона безуспішно намагалась обміняти на неї п'ятдесят полонених литовських шляхтичів [1].

Відомо, що в часи перебування у Вільнюсі чудотворний образ був вельми шанованим і відомим як серед православних, так і серед уніатів і католиків. [12, с. 418]. Також саме вона, імовірно, згадується у полеміці між католиками і реформаторами. Так останні звинувачували єзуїтів у ідолопоклонстві до ікони «в руському стилі» [13, с. 13; 2].

Ікону неодноразово переміщали. Так в 1608 р. Пречистенський собор стає уніїним, через що в цьому році православні перенесли ікону та інші церковні коштовності у ц. Миколая, споруджену в 1514 р. князем Константаном Острозьким в честь перемоги під Оршею. Після того як в 1609 р. храм також стає уніатським, ікону повертають в Пречистенський собор. В 1610 р. собор згорає, а в 1612 — відбудовується. Але митрополита кафедра в 1613 р. переноситься у Свято-Троїцьку церкву, куди згодом переноситься і образ Богородиці. Під час московсько-польської війни (1654—1667 рр.) цар Олексій Михайлович ще раз намагався забрати ікону до Москви [11].

Під час окупації Вільнюса в 1657 і 1658 рр. ікону розшукувалась, але як показало слідство — в 1658 р. по р. Вілії в Крулевець (Кенінсберг) ікону вивіз віленський міщанин Юрій Селедчик, де її переховували уніатські ченці. Лише в 1661 вона повертається у Вільнюс. Під час Північної війни (1700—1721 рр.) василіанські ченці ікону вивезли до Жировецького Успенського монастиря. Згодом Одигітрія повернулася у Свято-троїцький собор. Після приєднання Вільнюса до Російської імперії в 1851 р. і ліквідації унії в 1839 р. собор стає православним і зазнає суттєвих змін в облаштуванні. У 1843 р. з'являється

Іл. 1. «Віленська Богородиця» Літографія. Фото — Vilniaus Dievo Motinos ikona ir jos kultas Švč. Trejybės cerkvėje. Menotyra. С. 1

Іл. 2. Леонтій Тарасевич «Зображення чудотворного образу Панни Марії сегрегації Студитської в братській православно-католицькій церкві Св. Духа отців Василіан у Вільнюсі» 1678 р. Фото — Степовик Д.В. «Леонтій Тарасевич і українське мистецтво барокко». Київ: Наукова думка, 1986. 77 с.

перша наукова публікація про ікону — праця Миколи Гомольського [1, с. 110—127]. Врешті з початком Першої світової війни російська влада наказує вивезти з Вільнюса найбільш цінні реліквії вглиб Росії, тому в серпні 1915 р. Віленська Богородиця і мощі трьох Віленських мучеників були вивезені в московський Донський монастир, де зникли [11].

Загалом історія цієї ікони є досить заплутаною. Враховуючи значну кількість переміщень і поновлень святині, доцільним поставити питання, чи справді ікона, про яку відомо з XV ст. є тією ж, яку було вивезено в 1915 р., адже, як відомо, Віленською Богородицею іменується одразу два типи ікон, що викликає плутанину [3, с. 1]. Слід уточнити, що Віленською також зветься «Остробрамська Богородиця» і «Мадонна Сапегів» із віленського бернардинського монастиря. Проте вони не спричиняють плутанини, адже мають суттєві відмінності в іконографії та належать до інших храмів.

Про перший тип «Віленської Богородиці», який вважається первинним [3, с. 1] можна говорити лише по копіях і репродукціях, зокрема літографії 1874 р. із Литовського художнього музею (іл. 1) та акварелі Дмитра Струкова 1864—1867 рр. [14, с. 80, 217]. Для цієї іконографії характерним є те, що Ісус тримає в лівій руці сувій, а Його права ступня розвернута п'яткою до глядача. Попри незначні відмінності, які часто спричинялись досить вільним копіюванням, ця іконографія є дуже близькою до Тихвінської Богородиці. З цього постає питання, чи можна вважати, до прикладу, Брянську Богородицю I пол. XVI ст. копією тієї чи іншої ікони.

До найвідоміших зразків другого типу належить насамперед гравюра Леонтія Тарасевича 1687 р. (іл. 2) [4, с. 77], гравюра II пол. XVIII ст. зі збірки А. Олсув'єва [15], гравюри 1848 р. [10, с. 27, 144], а також ікона, яка знаходиться у соборі Казанської Богородиці у Санкт-Петербурзі (іл. 3, 4) [16, с. 184—185]. Як зазначають польські дослідники, ікони цього типу на Підляшші були значно популярнішими, ніж першого [6, с. 34], і поширені як в костелах, так і в греко-католицьких і православних церквах Польщі [7, с. 166]. Також можна говорити про те, що ця ікона послужила взірцем для щонайменше сорока українських ікон XVI—XVIII ст. [8, с. 42—43].

Іконографія другого типу є досить типовою для «Богородиці Одигітрії», але у неї є дві основні осо-

близості. Найбільш значною ми схильні вважати те, що ліва рука Ісуса не тримає ніяких атрибутів, а лежить на нозі. Це практично не властиво для візантійської іконографії Одігрії, проте іноді зустрічається на іконах Милування, у яких Ісус постає, найперше, в образі люблячої дитини. Другою особливістю є те, що голову Богородиці покриває напівпрозорий білий плат, а не характерний візантійській традиції чепець. Тому обидві риси можуть свідчити, про вплив західноєвропейського іконопису, де вони зустрічаються досить часто [8, с. 42].

На жаль, немає достовірних свідчень, коли з'явився цей варіант «Віленської Богородиці». Проте ми схильні вважати появу значної кількості аналогічних ікон починаючи із кін. XVI свідченням того, що їх зразок був створений орієнтовно у цей період. Слід згадати, що дослідниця ікони Р. Яноне не також доходить до висновку про XVI ст. як період появи другого типу [3, с. 14]. Відмітимо, що в цей період є низка історичних подій, які могли би послужити приводом для поновлення оригінальної ікони першого типу, зокрема, відвідини в червні 1588 р. Вільнюса Константинопольським Патріархом Ієремією II, який схвалив й скріпив власною печаткою Статут православного братства Св. Трійці, а також — спорудження в 1596 р. храму Святого Духа.

Також доцільним є питання, чи можна впевнено говорити про те, що саме «Віленська Богородиця» стала зразком для низки згаданих творів. Важливим джерелом в цьому є напис на гравюрі Леонтія Тарасевича. У ній говориться, що це зображення чудотворного образу найсвятішої Панни Марії сегрегації Студитської в братській православно-католицькій церкві Св. Духа отців Василіан у Вільнюсі. Також внизу є авторський підпис і дата — 1687 р.

З одного боку, напис підтверджує, що станом на 1687 р. ця іконографія уже асоціювалась із «Віленською Богородицею», а з іншого — він є вкрай суперечним. Адже церква Св. Духа не належала уніатам, а була храмом православного братства. Враховуючи те, що Леонтій Тарасевич створив естамп на замовлення унійного братства св. Трійці (а відповідно, в його друкарні), помилка в описі не могло бути. Так само, малоімовірно, що він міг вносити суттєві корективи в іконографію настільки шанованої і відомої Одігрії.

Іл. 3. «Віленська Богородиця» третя чверть XVII ст., Жовківська або Львівська школа іконопису (?), частково доповнена в XIX ст., із собору Казанської Богородиці у Санкт-Петербурзі

Іл. 4. Фрагмент ікони «Віленська Богородиця» із собору Казанської Богородиці у Санкт-Петербурзі, «Віленська Богородиця» із Кам'яно-Бузького району Львівської обл.

Слід додати, що герб над написом, найбільш імовірно, належить унійному братству Св. Трійці у Вільнюсі. За словами Голови Українського геральдичного товариства, Андрія Гречила, зображені на ньому дві руки, що тримають хрест, відображають іконографічний сюжет Воздвиження Чесного Хреста, що може

бути пов'язаним із побудованою у 1622 р. каплицею Воздвиження Чесного Хреста у соборі Св. Трійці. Тому можна лише припускати, що таким чином граюра відображає радше претензії уніатів на володіння церквою Св. Духа, або ж фіксує тимчасовий перехід храму до унії (хоч про це немає ніяких історичних даних).

З цього постає питання, чи могли в один період існувати ікони обох типів. Враховуючи, що з поміж пам'яток XVI—XVIII ст. нам вдалось відшукати значну кількість ікон другого типу, але практично жодного зразка першого, цю версію доцільно виключити, адже, якби ікона першого типу була відомою в той час, її неодмінно б копіювали. Натомість, цікавість привертає той факт, що найдавнішими зразками першого типу, які ідентифікуються як зображення «Віленської Богородиці» є літографії та акварелі II пол. XIX ст. в період російської окупації Вільнюса. Це викликає сумнів, чи не є перший тип також наслідком гіпотетичного поновлення в XIX ст., яке могло бути знятим під час реставрації ікони академіком Василем Васильєвим в 1866 р. [9, с. 16]. Таким чином можна було би пояснити зникнення ікони першого типу і значне поширення другого, який, фактично, був первинним. Натомість питання, яким міг бути оригінал ікони в XV ст. залишається відкритим, адже навіть не факт, що ця ікона не загинула в одній із численних пожеж [9, с. 16]. Тому доцільніше зупинитись на описі ікони М. Гомольського, опублікованого за сімнадцять років до згаданої реставрації [1; 16], згідно з яким ікону намальовано «за грецьким звичаєм» на чотирьох дошках. Дві центральні, неідентифіковані, але, імовірно, кипарисові. Дві бокові, явно пізніші, — березові. Загальний розмір ікони складає 116 x 71 см [1, с. 114].

Цікаво, що такий формат має Богородиця Одигітрія із собору Казанської Богородиці у Санкт-Петербурзі, а якщо проаналізувати саме зображення, то очевидним стає той факт, що бокові частини із предстоячими апостолом Іваном Богословом та преподобною Ксенією є суттєво новішими за центральні фігури і є характерними для російського іконопису XIX ст. Ці ж риси мають тілесні партії Богородиці та Ісуса, які, відповідно, зазнали поновлень. Також до XIX ст. належить напис у нижній частині ікони. Натомість авторський шар та різьблення із характерними для Маньєризму гранатами [17, с. 110] цілком

відповідають галицькому іконопису II пол. XVII ст. Нахили фігур і пропорції є такими ж, як у «Богородиці Одигітрії» Миколи Петраховича Мороховського 1637 р. з Успенської церкви у Львові (нині знаходиться у с. Великі Грибовичі, ц. святих Кузьми і Дем'яна). Манера трактування складок вбрання Богородиці та Ісуса є близькою до драперії на іконах Івана Рутковича 70-х рр. XVII ст. із Кам'яно-Бузького р-ну (особливо зелена підкладка мафорію Богородиці) [8, с. 37, 39], а також певним чином — Федора Сеньковича I третини XVII ст., що знаходиться в Музеї-заповіднику «Одеський замок». Як підсумок, можна стверджувати: цю ікону було створено орієнтовно у третій чверті XVII ст., можливо, львівськими або жовківськими майстрами.

Окрему увагу слід приділити напису на цій іконі. Попри те, що нам доступні зображення лише у досить низькій якості, текст вдалось прочитати так: «Лѣта ѿ создатїа мира ЗРО, четвертое а ѿ рож (дениа) Б(ог)а Хр(ис)та И(с)уса АХѢЗ (або АХѢВ) ѿбрѣти(н) сей свѣты ѿбразъ неискуго брачныа. дѣвы и пр(исн)ыа Б(огороди)цу мо превѣчнымъ Б(о)жымъ лел(?) во времени Синомъ в прїдѣлех киевских на б(е)регу рѣки Днипра благоч(есты)вымъ Иаковом Игнатъевичемъ сыном коровнымъ Апокован(?)ъ Стыи ѿбразъ писмом С В Го ОІБ(?) ралїа (п) со...». Також внизу є нерозбірлива дата іншим шрифтом, схожа на 1837. У тексті розповідається про те, що ікону Богородиці з Дитям було знайдено на березі Дніпра в 1662 р. Аналогічна легенда є про Києво-Братську Богородицю, яку жителі Вишгорода пустили по Дніпру аби врятувати від татарів і яку річка винесла на Подолі, де її знайшли вірні і винесли Києво-Братський монастир [18, с. 686—690].

Іконографія Києво-Братської ікони є відмінною від Віленської. Натомість, Могильово-Братська ікона є практично ідентичною з останньою і відрізняється лише наявністю згорного сувою в руді Ісуса. У російському іконописі XVIII—XIX ст. часто зустрічається підпис «Братська» під іконою з аналогічною іконографією, але не завжди можна впевнено сказати, яка саме із Братських ікон мається на увазі. Тим не менше, у деяких з цих випадків це можна вважати помилкою, зумовленою або схожістю з Могильово-Братською Богородицею, або ж тим, що Віленська ікона також іменується Братською, про

що згадується в тексті на гравюрі Леонтія Тарасевича. В будь-якому разі, таку атрибуцію можна побачити на іконі кін. XVIII ст. із Центральної Росії із місяцеслова в іконах зі збірки Музею імені Андрія Рубльова; «Нечаяна радість з 120 чудотворними іконами Богородиці» I пол. XIX ст., із ц. Сорока мучеників на Новоспаській площі в Москві [20].

Враховуючи, що розмір цієї ікони відповідає опису М. Гомольського, дозволимо собі зіставити два факти:

- у Віленській Богородиці із Свято-Троїцького собору по боках виявлено пізніші березові дошки;
- у Богородиці із собору Казанської Богородиці живописний шар бокових частин не є авторськими і датується XIX ст.

Попри те, що у нас немає змоги перевірити цю гіпотезу, але можемо припустити, що мова йде про одну і ту ж ікону. Тим більш, що згадана дата — 1837 р. збігається із роком, коли митрополит Йосип Семашко наказав знести всі бічні вівтарі у соборі Св. Трійці, а саму ікону залишили висіти на північній стороні собору [3, с. 10]. Можливо, ці перестановки супроводжувались і поновленням ікони російськими майстрами.

На основі сказаного, висунемо гіпотезу, що ікона, яка в кін. XVIII ст. знаходилась на північній стороні собору Св. Трійці у Вільносі, ікона про яку говорили М. Гомольський та В. Васильєв і та ікона, що вважається зниклою після вивезення до Москви, може бути «Богородицею Одигітрією» із собору Казанської Богородиці у Санкт-Петербурзі. Але це аж ніяк не доводить, що її можна вважати оригіналом, привезеним у Вільно у XV ст.

Висновки. У статті проведено комплексне дослідження Віленської ікони Божої Матері. Розглянуто основні історичні відомості, зокрема — версії про появу ікони, її переміщення, вшановування, можливі замалювання, реставрацію і зникнення. Проведено диференціацію двох типів ікон, які ідентифікуються як «Віленська Богородиця». Детально розглянуто написи та емблему на гравюрі Леонтія Тарасевича, висловлено припущення щодо наявних у них суперечностей. Розглянуто питання щодо того, яка з двох іконографій може бути первинною. Досліджено описи «Віленської Богородиці» у XIX ст. і проведено порівняльний аналіз із іконою з собору Казанської Богородиці у Санкт-Петербурзі.

На основі проведеного аналізу висунуто припущення, що йдеться про одну й ту ж пам'ятку.

На основі мистецтвознавчого аналізу доведено, що ікона з Санкт-Петербурга була створена галицькими майстрами у II третині XVII ст. і має замалювання, характерні для російського іконопису XIX ст.

1. Homolicki M. Dwa pomniki cerkwi Św. Trojcy w Wilnie. *Wiizerunki i Roztrząsania Naukowe*. Poczec Nowy drugi. Wilno, 1843. T. 24. S. 110—127.
2. Riklius T. Mįslingas Vilniaus Mergelės Marijos atvaizdas (NŽ-A nr. 2). *Geg* 9. 2019. URL: <https://nzidinys.lt/tomas-riklius-mislingas-vilniaus-mergeles-marijos-atvaizdas-nz-a-nr-2/> (дата звернення: 21.12.2021).
3. Janonienė R. Vilniaus Dievo Motinos ikona ir jos kultas švč. Trejybės cerkvėje. *Menotyra*. 2017. T. 24. № 1. P. 1—16.
4. Степовик Д.В. *Леонтій Тарасевич і українське мистецтво барокко*. Київ: Наукова думка, 1986. 233 с.
5. Скоп Л. *Маляр ікони Богородиця-Одигітрія з Мражницьі*. Львів: Логос, 2004. 256 с.
6. Tomalska J. Historia jednego zabytku. Ikona Matki Boskiej Bielskiej. *Białoruskie Zeszyty Historyczne*. 2012. T. 36. S. 23—40.
7. Janocha M. Ruskie i Rosyjskie Ikony Hodegetrii. *Salvatoris Mater*. № 10/1. 2008. S. 153—172.
8. Дружок Г., Скоп М. Ікона Івана Рутковича «Богородиця Одигітрія» із Кам'яно-Бузького району: художні особливості, атрибуція та іконографія. *Народознавчі зошити*. № 1 (163). 2022. S. 36—49.
9. Щербицкий И. *Виленский Свято-Троицкий монастырь*. Вильна: Типография Губернского правления, 1885. 190 с.
10. *Сборник изображений явленных и чудотворных икон Пресвятыя Богородицы в православной церкви прославляемых*. Москва: Манухин, 1866. 210 с.
11. Пискун Ю.А. *Виленская Одигітрія Ікона Божией Матери*. URL: <https://www.pravenc.ru/text/158626.html> (Дата звернення: 20.12.2021).
12. *Вялікае Княства Літоўскае. Энциклапедыя*. Т. 1. Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2005. 785 с.
13. Volanas A. *Idololatriae loiolitarum Vilnensium oppugnatio*. Vilnae: Typis et sumptibus eiusdem Andreae Volani; per Joannem Kartzanum Velicensem, 1583. P. 13.
14. Струков Д. *Альбом рисунков. 1864—1867*. Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2011. 308 с.
15. *Изображение чудотворного образа Пресвятой Богородицы Виленския. Фрагмент гравюры. Вторая половина XVIII в. Из собрания А.В. Олсуфьева (Из серии 130 икон Пресвятой Богородицы)*. Федеральное государственное бюджетное учреждение «Российская Национальная библиотека». URL: <https://kr.rusneb.ru/item/material/5fcf8c5f991f3b91423467c3> (дата звернення: 21.12.2021).

16. Klokova G. Rosyjskie malarstwo ikonowe, Russian Icon Painting, Russische Ikonenmalerei. Moskwa; Warszawa, 1991. S. 184—185.
17. Пелех М. Апостольська тематика маловідомого іконостау XVII ст. Преображенської церкви у селі Смолин (Яворівщина) *Апологет*. 2012. № 32—33. Матеріали V Міжнародної конференції у Львові, 23—24 листопада 2012 р. «Християнська сакральна традиція: Віра, духовність, мистецтво»; *Богословський збірник Львівської Духовної Академії УПЦ КП*. Львів, 2012. С. 108—111.
18. *Православная Энциклопедия*. Т. 32. URL: <https://www.pravenc.ru/text/1684331.html> (дата звернення: 20.12.2021).
19. *Изображение иконы Киево-Братская #13772*. URL: <http://pravicon.com/image-13772> (дата звернення: 20.12.2021).

REFERENCES

- Homolicki, M. (1843). Dwa pomniki cerkwi Sw. Trojcy w Wilnie. *Wizerunki i Roztrzaania Naukowe. Poczty Nowy drugi* (Vol. 24, pp. 110—127) Wilno [in Polish].
- Riklius, T. *Mislingas Vilniaus Mergeles Marijos atvaizdas* (NZ-A vol. 2). Geg 9. Retrieved from: <https://nzdinys.lt/tomas-riklius-mislingas-vilniaus-mergeles-marijos-atvaizdas-nz-a-nr-2/> (Last accessed: 21.12.2021) [in Lithuanian].
- Janonienė, R. (2017). Vilniaus Dievo Motinos ikona ir jos kultas Svc. Trejybės cerkveje. *Menotyra*, 1 (Vol. 24, pp. 1—16). Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/315989918> (Last accessed: 21.12.2021) [in Lithuanian].
- Stepovik, D. (1986). *Leontiy Tarasevich and Ukrainian Baroque art*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Skop, L. (2004). *Painter of the icon of the Virgin Hodegetria from Mrazhnytsia*. Lviv: Logos [in Ukrainian].
- Tomalska, J. (2012). Historia jednego zabytku. Ikona Matki Boskiej Bielskiej. *Białoruskie Zeszyty Historyczne* (Vol. 36, pp. 23—40) [in Polish].
- Janocha, M. (2008). Ruskie i Rosyjskie Ikony Hodegetrii. *Sa-lvatoris Mater*, 10/1, 153—172 [in Polish].
- Druzyuk, G., & Skop, M. (2022). Icon of Ivan Rutkovich «The Virgin of Odigitria» from the Kamianko-Buzka district: artistic features, attribution and iconography. *Narodoznavchi zoshyty*, 1, 36—49 [in Ukrainian].
- Shcherbitsky, I. (1885). *Vilensky Holy Trinity Monastery*. Vil'na: Tipografiya Gubernskogo pravleniya [in Russian].
- (1866). *Collection of images of the revealed and miraculous icons of the Most Holy Theotokos in the Orthodox Church glorified*. Moscow: Manukhin [in Russian].
- Piskun, J. (2010). *Vilna Hodegetria Icon of the Mother of God*. Retrieved from: <https://www.pravenc.ru/text/158626.html> (Last accessed: 21.12.2021) [in Russian].
- (2005). *Grand Duchy of Lithuania. Encyclopedia* (Vol. 1). Minsk: Belarusian Encyclopedia [in Belarusian].
- Volanas, A. (1583). *Idololatriae loiolitarum Vilmensium oppug-natio* (P. 13). Vilnae: Typis et sumptibus eiusdem Andreae Volani; per Joannem Kartzanum Velicensem [in Latin].
- Strukov, D. (2011). *Album of drawings. 1864—1867*. Minsk: Belaruskaya Entsylpediya imya P. Brouki [in Belarussian].
- Image of the miraculous image of the Blessed Virgin of Vilnius. Fragment of an engraving. The second half of the XVIII century. From the meeting of A.V. Olsufyeva (From a series of 130 icons of the Blessed Virgin) Federal State Budgetary Institution «Russian National Library»*. Retrieved from: <https://kp.rusneb.ru/item/material/5fcf8c5f991f3b91423467c3> (Last accessed: 21.12.2021) [in Russian].
- Klokova, G. (1991). *Rosyjskie malarstwo ikonowe, Russian Icon Painting, Russische Ikonenmalerei* (Pp. 184—185). Moskwa; Warszawa [in Polish].
- Pelekh, M. (2012). Apostolic theme of the little-known iconostasis of the XVII century. Transfiguration Church in the village of Smolyn (Yavoriv region). *Apologist* (Vol. 32—33). Proceedings of the V International Conference in Lviv, November 23—24, 2012. «Christian sacred tradition: Faith, spirituality, art»; *Theological collection of the Lviv Theological Academy of the UOC-KP* (P. 108—111). Lviv [in Ukrainian].
- Orthodox Encyclopedia* (Vol. 32). Retrieved from: <https://www.pravenc.ru/text/1684331.html> (Last accessed: 21.12.2021) [in Russian].
- Image of the Kiev-Bratskaya icon #13772*. Retrieved from: <http://pravicon.com/image-13772> (Last accessed: 21.12.2021) [in Russian].